

Regulace účetnictví mikropodniků na rozcestí[#]

*Jana Skálová**

Úvod

Regulace podnikatelského účetnictví v Evropě se dostala opět do středu pozornosti. Důvodem pro to byly tři významné události, které se odehrály v roce 2009 a jejich souvislosti se promítají až do roku 2011. První událostí bylo zveřejnění mezinárodního účetního standardu pro malé a střední účetní jednotky (dále také označován „IFRS pro SME“), který byl po několikaletém úsilí IASB dokončen. Druhou pak skutečnost, že Evropská komise započala konzultace k revizi čtvrté a sedmé směrnice upravujícím obchodní právo, tedy přesněji individuální a konsolidované účetní závěrky, s cílem zjednodušit je pro malé a střední podniky. Třetí událostí pak bylo zveřejnění návrhu novely čtvrté směrnice, aby členské státy měly možnost vyjmout mikrosubyjekty z způsobilosti směrnice, a tedy z požadavků na finanční výkaznictví. Cílem tohoto textu je analyzovat, jak se tyto snahy vzájemně ovlivnily, jaké pozice k zaujaly jednotlivé zájmové skupiny a jaké jsou možné cesty dalšího vývoje i ve vazbě na vývoj podnikatelského účetnictví v České republice.

IFRS pro malé a střední podniky

Po zveřejnění mezinárodního účetního standardu pro malé a střední podniky (dále jen „IFRS pro SME“) v létě 2009 rozhodla Evropská komise provést průzkum mezi zúčastněnými stranami o vhodnosti použití tohoto standardu pro evropské podniky. Během čtyřměsíčního období Komise obdržela více než 200 odpovědí ze všech členských států. Respondenti byli jak evropské organizace, tak podniky. Výsledky tohoto průzkumu byly zveřejněny v květnu 2010. Odpovědi obsahovaly poměrně odlišné názory na možné použití IFRS pro SME v Evropě.

Z některých států zaznělo odmítavé stanovisko, a to zpravidla z důvodů, že národní účetní regulace obsahuje vazbu mezi účetnictvím a daněmi a z obchodního práva pak vazbu vlastního kapitálu na možnost rozdělování zisku a pravidla o udržení základního kapitálu společnosti. Naplňování těchto národních požadavků na účetnictví by vedle používání IFRS pro SME vedlo k duplicitě a tím ke zvyšování administrativních požadavků.

Podpora užívání standardu byla vyjadřována pro společnosti, které mají pobočky v různých členských státech, pro společnosti, které usilují o přístup k mezinárodnímu financování či společnosti, které chtějí vstoupit na kapitálové trhy.

Použití standardu IFRS pro SME pro konsolidované účetní závěrky bylo označováno jako možný kompromis v těch jurisdikcích, kde propojení účetnictví, daní a pravidel o udržování základního kapitálu není nakloněno použití standardu pro individuální roční účetní závěrky.

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru „Rozvoj finanční a účetní teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska“ registrační číslo MŠMT, RP 61384339903.

^{*} Ing. Jana Skálová, Ph.D. – odborná asistentka; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <jana.skalo@vse.cz>.

Část respondentů uvedla, že uživatelé účetních informací by mohli těžit z rozšíření IFRS pro SME, neboť by získali vyšší schopnost analyzovat a srovnávat účetní závěrky sestavené v různých jurisdikcích. Jako další výhody bylo uváděno: rozšíření přeshraničního obchodu, zvýšení mezinárodního růstu firem, více přeshraničních fúzí, snížení nákladů na získání kapitálu.

Oponenti použití IFRS pro SME v Evropě zdůraznili složitost standardu, a to zejména pro malé podniky. Byly vyjádřeny obavy, že by náklady mohly převážít potenciální přínosy a to zejména pro podniky, které jsou aktivní jen na lokální úrovni a nemají požadavky na mezinárodní srovnatelnost účetních informací. Uživatelé účetních informací jsou zvyklí na vnitrostátní účetní pravidla a preferují je před mezinárodními.

Respondenti z většiny členských států jsou toho názoru, že IFRS pro SME by měly být promítnuty do účetního rámce v EU. Preferují možnost volby každého členského státu před možností volby každého podniku.

Dále většina respondentů zastává názor, že směrnice o účetnictví hrají klíčovou roli a měly by poskytovat soubor obecných účetních zásad platných v celé EU. Rovněž se upozornilo na potřebu modernizovat a zjednodušit směrnice a snížit administrativní zátěž. Revidovaná směrnice by měla zajistit, že budou splněny klíčové informace potřeby zúčastněných stran.

Jako závěr je možno uvést, že reakce respondentů na otázku: Použít IFRS pro SME jako evropská účetní pravidla? Byla obecně NE. Komise proto zvažuje umožnit členským státům, rozhodnout se pro dobrovolné použití IFRS pro SME, ovšem pouze v tom rozsahu, v němž nedochází k rozporu s účetními směrnicemi EU. Byla proto zpracována analýza slučitelnosti IFRS pro SME s účetními pravidly EU (zpracovatel EFRAG). Tato analýza určila šest základních oblastí, kde jsou oba soubory účetních pravidel v rozporu. Jedná se zejména o následující pravidla:

- Není možnost vykazovat mimořádné položky.
- Finanční nástroje jsou oceňovány v reálné hodnotě.
- Doba použitelnosti goodwillu je 10 let.
- Záporný (negativní) goodwill je vykázán jako zisk do výsledovky.
- Pohledávka na splacení základního kapitálu se odečítá od vlastního kapitál.
- Není možno vrátit ztráty ze znehodnocení goodwillu.

Komise v současné době analyzuje, jak dalece je možné sbližování pravidel směrnice EU a IFRS pro SME. Možnost, že by bylo vydáno obdobné nařízení jako je nařízení o IAS č. 1606/2002, kterým by se přijímaly IFRS pro SME je v podstatě vyloučena. Komise nechce postoupit pravomoc regulovat účetnictví malých a středních podniků IASB. Jak uvádí Nobes (2010, s. 216) rozhodnutí o působnosti standardů IFRS pro SME nespočívá na IASB, ale na národních regulačních orgánech.

Podle Bertoniho a De Rosy (2009) je použití IFRS pro SME, zvláště pro malé a střední podniky vysoce kontroverzní v základních rysech typických pro IFRS: orientace na potřeby finančních informací investorů, malé nebo žádné propojení mezi finančním účetnictvím a daňovým účetnictvím, vysoký stupeň zveřejňovaných informací, důraz na příjmy (výnosy a přínosy) a měření finanční výkonnosti firmy. Soukromé společností tvořící SME zpravidla nemají odděleny vlastníky a management a rozšíření silně kapitálově orientovaného účetního systému by mohlo znamenat, že společnost budou sestavovat účetní výkazy, které

neodpovídají potřebám uživatelů účetních informací. Podle Bertoniho a De Rosy (2009) se jako hlavní uživatelé účetních výkazů malých a středních společností jeví:

- finanční úřady,
- banky,
- investoři, kteří nejsou zapojeni do běžného operativního řízení podniku,
- dodavatelé a odběratelé,
- zaměstnanci.

V Německu je rezervovanost vůči IFRS velmi výrazná. Do dnešní doby není zaveden koncept oceňování reálnou hodnotou dle 4. Směrnice do individuálních účetních uzávěrek podnikatelů. Dle Hallera a Eierle (2004, s. 37), koncepce IFRS nebere dostatečně v úvahu zásadu zachování kapitálu a zásadu opatrnosti, rozšíření IFRS do individuálních účetních závěrek by mohlo být potenciálně škodlivé pro pozice věřitelů.

Na další problémy s implementací principů z IFRS do národních systémů upozorňuje Mejzlík a Žárová (2009, s. 22). Některé metody a pravidla používaná v IFRS byla implementována do českého účetního systému částečně, nekompetentně a bez znalosti souvislostí. Dle jejich zjištění mohou mít IFRS pozitivní dopad na regulovaný účetní systém tehdy, pokud ve státě je silná pozice účetní profese.

Celková revize čtvrté směrnice

Čtvrtá směrnice rady 78/660/EHS byla přijata v roce 1978 s cílem vytvořit harmonizovaný soubor požadavků na externí výkaznictví všech akciových společností a společností s ručením omezeným v EU. V průběhu posledních 32 let byla tato směrnice 18krát změněna a byla rozšířena její působnost i na ostatní právní formy společností (veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti) a družstva. Po přijetí nařízení ES č. 1606/2002 o uplatňování mezinárodních účetních standardů¹ musí společnosti s kótovanými cennými papíry sestavovat a zveřejňovat konsolidované účetní závěrky podle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví, jsou proto v řadě členských států zproštěny požadavků stanovených v této směrnici. Tato směrnice zůstala základem pro účetnictví malých a středních podniků v EU. Zvláštní směrnice pak stanoví požadavky na audit ročních účetních závěrek (směrnice 2006/43/ES o povinném auditu ročních a konsolidovaných účetních závěrek, Úřední věstník L 157, 9. 6. 2006, s. 87).

Čtvrtá směrnice o účetnictví i sedmá směrnice o auditu společně vedly ke zlepšení účetního výkaznictví v EU. Každá novela však přinesla nové požadavky, a byť mohl každý další požadavek mít své vlastní opodstatnění, zdá se, že neúměrně narostla administrativní zátěž podniků. Podle Žárové (2009, s. 74) zejména novelizace směrnice v roce 2003, která měla zajistit přiblížení a srovnatelnost účetních informací mezi evropskými směrnicemi a IFRS přinesla další navýšení administrativní zátěže. Jako hlavní změnu směrnice z roku 2003 uvádí povinnost pro členské státy, které musí připustit nebo vyžadovat, aby společnosti přeceňovaly aktiva reálnou hodnotou v souladu s mezinárodním vývojem, tak jak to požadují IFRS. Naopak proklamované snížení požadavků na malé a střední podniky, které bylo zakomponováno do novely směrnice v roce 2009 je spíše směšné. Byla odstraněna povinnost komentovat zřizovací výdaje v příloze k účetní závěrce, pokud jsou vykazovány jako

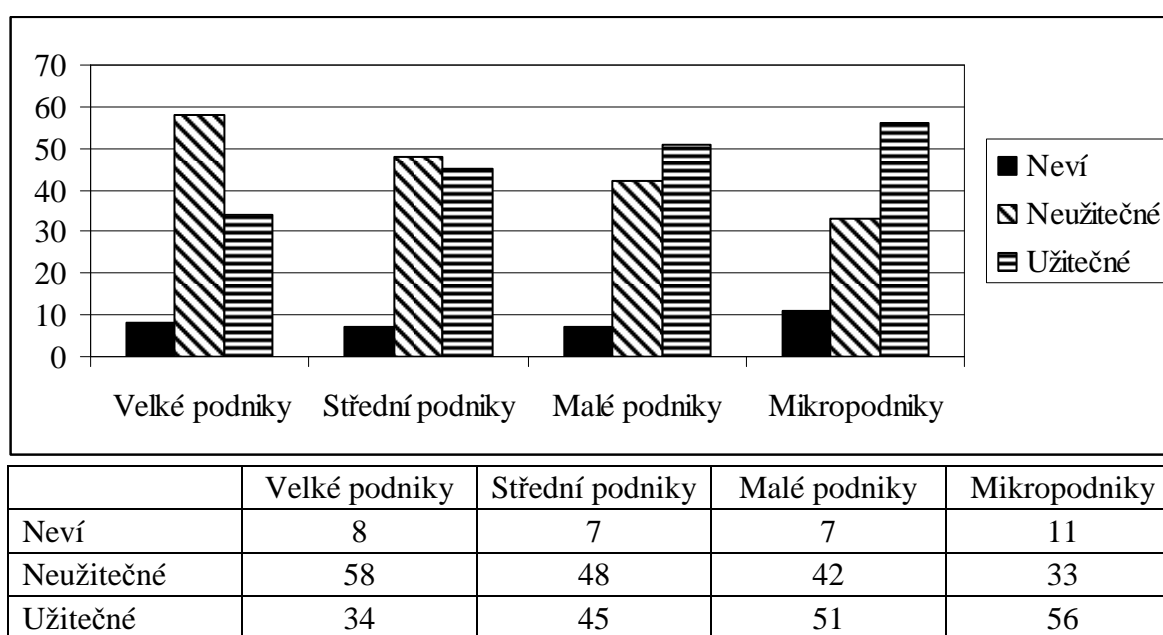
¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002 ze dne 19. července 2002 o uplatňování mezinárodních účetních standardů (Úř. věst. L 243, 11. 9. 2002, s. 1).

aktivum. Užitečnější se jeví odstranění povinnosti vykazovat členění čistého obrátu dle kategorií činnosti a geografického hlediska.

Nejen z výše uvedených důvodů se rozběhla diskuse na téma celkové revize čtvrté směrnice a vedle této diskuse se objevil návrh na změnu směrnice týkající se výhradně mikropodniků.

Dle zkoumání Centre of Strategy and Evaluation Services (CSES, 2010) provedeného na celkem 323 subjektech bylo zjištěno, že návrhy na zjednodušení směrnice za nejužitečnější považují mikropodniky. Zkoumaným subjektům byly předloženy návrhy na zjednodušení formátu rozvahy a výkazu zisků a ztrát a na snížení požadavků na vykazování.

Obr. 1: Jak užitečné jsou návrhy na zjednodušení směrnice pro jednotlivé skupiny podniků

Zdroj: CSES (2010)

Z otázek průzkumu vybírám ty nejzajímavější. Pokud se týká návrhu zrušení požadavku vykazování příjmů dle činnosti a příjmů dle zeměpisného uspořádání, včetně vykazování mimořádných příjmů, pak 43 % středních společností a 35 % malých společností by toto přivítalo a očekává tím úspory nákladů. Naopak banky uváděly, že rozdíl mezi běžnými a mimořádnými příjmy je pro ně důležitým ukazatelem při hodnocení schopnosti splácet úvěr dlužníkem.

Uvolnění požadavku na vykazování odložené daně by jako úsporu nákladů přivítalo 48 % středních společností a 43 % malých společností. Zjednodušení oceňovacích pravidel na bázi pořizovací ceny pouze s možností použití reálné hodnoty považuje za úsporu nákladů 42 % středních společností a 40 % malých společností.

Z provedeného průzkumu je možno dovodit, že plnění požadavků na účetní výkaznictví nepředstavuje pro velké podniky přílišné administrativní zatížení. Čím menší subjekt, tím více by přivítal zjednodušení požadavků na něj kladených. Bohužel je nutno konstatovat, že diskuse kolem komplexní revize čtvrté směrnice byla poněkud odsunuta do pozadí ve světle

návrhu na definici mikropodniků a jejich vyjmutí z působnosti směrnice. Tento návrh komise na sebe strhl celou pozornost odborné veřejnosti.

Definice mikropodniků

Evropská Komise při analýzách týkajících se malých a středních podniků dospěla k názoru, že je nutno zavést pojem „mikropodnik“ do legislativního rámce EU². Za mikropodniky jsou (dle návrhu z roku 2009) považovány společnosti, které k rozvahovému dni nepřekračují mezní hodnoty dvou z následujících kritérií – celkovou bilanční sumu 500 000 EUR, čistý obrát 1 000 000 EUR a/nebo průměrný počet zaměstnanců ve výši 10 osob během účetního období. Mikrosubjekty se v současné době řídí stejnými pravidly pro účetnictví jako všechny právnické osoby, avšak rozsáhlá pravidla účetního výkaznictví, která se na ně vztahují, nejsou přiměřená jejich konkrétním potřebám, vedou k zátěži v podobě nákladů a mohou bránit účinnému a produktivnímu využívání kapitálu.

Podle směrnice Rady EU 78/660/EHS o ročních účetních závěrkách některých právních forem společností mají i ty nejmenší společnosti povinnost sestavovat roční účetní závěrku podle pravidel EU pro účetní výkaznictví. V České republice se tato povinnost týká všech právních forem společností i družstev. Roční účetní závěrka dle čl. 2 výše uvedené směrnice obsahuje rozvahu, výsledovku a přílohu (komentář). S tím spojená administrativní zátěž nepřináší těmto mikropodnikům, ani dalším uživatelům účetní závěrky žádné výhody.

Podle odhadů, které má Komise k dispozici, je v EU přibližně 5,3 milionu mikrosubjektů, které splňují alespoň dvě z vymezujících kritérií. Náklady, které každá společnost vynaloží na splnění povinností účetního výkaznictví vyplývajících ze směrnic o účetnictví, činí v průměru 1 558 EUR. Bylo zjištěno, že i bez právních závazků by společnosti vydaly přibližně 25 % této částky na splnění svých potřeb týkajících se řízení a externích informací. Proto je zbývajících 75 % či 1 169 EUR přibližnou částkou účetní zátěže, se kterou se tyto společnosti vyrovnávají. Celkem se jedná o účetní zátěž ve výši 6,3 miliardy EUR. Proto podle nejlepšího scénáře, kdy všechny členské státy vyjmou mikropodniky a neuloží další požadavky, činí nejlepší odhad možných úspor vyplývajících z návrhu 6,3 miliardy EUR (s rozpětím mezi 5,9 mld. EUR a 6,9 mld. EUR)³.

V České republice bylo dle údajů statistického úřadu k datu 31. 12. 2009 registrováno 2 570 611 podnikajících subjektů. Toto číslo zahrnuje jak osoby právnické, tak osoby fyzické, tedy 634 310 právnických osob a 1 936 301 fyzických osob. Počet subjektů zaměstnávajících do 10 zaměstnanců není v ČR sledován, lze však pro účely zkoumání mikropodniků použít následující údaje: Z 2 570 611 subjektů je 2 288 148 subjektů, které nemají žádného zaměstnance, 189 588 subjektů má do 5 zaměstnanců, od 6 do 19 zaměstnanců má 59 378 subjektů, od 20 do 249 zaměstnanců má 31 434 subjektů. Všichni tito spadají do kategorie malých a středních podniků dle definic EU.

V ČR tedy existuje – podle kritéria počet zaměstnanců – „jen“ 2 063 subjektů přesahující 250 zaměstnanců, což je 0,08 % z celkového počtu podnikatelských subjektů. Mikropodniky

² Tato nová skupina subjektů je poprvé uvedena ve sdělení Komise z července 2007 (Sdělení Komise o zjednodušeném podnikatelském prostředí pro společnosti v oblasti práva obchodních společností, účetnictví a auditu, KOM(2007) 394, 10. 7. 2007).

³ Údaje jsou převzaty z Důvodové zprávy k Návrhu Směrnice Evropského parlamentu a rady, kterou se mění směrnice Rady 78/660/EHS o ročních účetních závěrkách některých forem společností, pokud jde o mikrosubjekty, zveřejněné v Bruselu dne 26. 2. 2009, KOM(2009)83 v konečném znění 2009/0085 (COD).

pak s výše uvedenou nepřesností, kdy zahrneme zjištěné subjekty do 5 zaměstnanců, tvoří 96,38 % všech zaměstnavatelů.

Návrh změny čtvrté směrnice týkající se mikropodniků

Evropská komise navrhuje udělit mikropodnikům výjimku ze současných pravidel účetního výkaznictví EU. V Úředním věstníku EU v českém jazyce bylo dne 22. 12. 2010 zveřejněno Legislativní usnesení Evropského parlamentu ze dne 10. března 2010 o návrhu směrnice, kterou se mění směrnice Rady 78/660/EHS o ročních účetních závěrkách některých forem společností, pokud jde o mikropodniky.

V úvodu návrhu je uvedeno, že mikros subjekty se ve většině případů zabývají obchodní činností na místní nebo regionální úrovni bez přeshraniční činnosti a mají na splnění náročných zákonných požadavků omezené zdroje. Kromě toho jsou mikros subjekty důležité pro vytváření nových pracovních míst, podporu výzkumu a rozvoj a vytváření nových hospodářských činností.

Proto by mělo být možné vyjmout mikros subjekty z povinnosti sestavovat roční účetní závěrky, přestože tyto závěrky poskytují vstupy pro statistické informace. Mikros subjekty však musí vést nadále záznamy, které ukazují obchodní transakce a finanční situaci daného podniku (odstavec 6 návrhu). Návrh změny zněl takto:

Článek 1a

- 1. Při zachování povinnosti vést záznamy, které ukazují obchodní transakce a finanční situaci daného podniku mohou členské státy stanovit vynětí z povinnosti podle této směrnice pro společnosti, které k rozvahovému dni nepřekročí limity dvou z těchto tří kritérií:*
 - a) celková bilanční suma 500 000 EUR,*
 - b) čistý obrát 1 000 000 EUR*
 - c) průměrný počet zaměstnanců během účetního období 10.*
- 2. Pokud k rozvahovému dni společnost ve dvou po sobě jdoucích účetních obdobích překročí limity dvou ze tří kritérií stanovených v odstavci 1, nemůže tato společnost nadále využívat výjimky dle uvedeného odstavce.*

Členské státy uvedou v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí, přičemž zohlední zejména situaci, která převládá na vnitrostátní úrovni s počtem podniků, na něž se vztahují prahové hodnoty stanovené směrnicí. Vzhledem k tomu, že prahové hodnoty stanovené touto směrnicí mají v každém členském státě podstatně jiné odpady, co se týče počtu podniků, měly by členské státy provádění této směrnice na vnitrostátní úrovni zohlednit.

Návrh směrnice se tedy tváří jako chytrá horákyně. Na jedné straně dovoluje vyjmutí mikropodniků z působnosti směrnice, na druhé straně ukládá povinnost vést záznamy, které zobrazují obchodní transakce a finanční situaci daného podniku. Těžko si lze představit, že členské státy „vymyslí“ variantu implementace takovým způsobem, aby mikropodnik ušetřil náklady na administrativu, vedle toho však splnit své zákonné povinnosti vyplývající z daňových zákonů a obchodního práva.

Možnost odstranění povinnosti vedení podvojného účetnictví pro mikropodniky se jeví jako krok zpět dokonce i z pohledu historických souvislostí a vývoje účetnictví jako nástroje sloužícího především podnikatelům.

Historické souvislosti účetnictví

Pro historické souvislosti českého účetnictví je nutno sahát do doby před rokem 1945. Po druhé světové válce až do roku 1989, tj. v období plánované ekonomiky bylo v České republice prakticky malé a střední podnikání v soukromém sektoru zlikvidováno (Müllerová, aj., 2009).

Pokud nahlédneme do starší účetní literatury, která se zabývá účelem, smyslem a cílem vedení účetnictví, tak můžeme dle Fialy (1945) zjistit např. toto: *Podnikatelova činnost, její úspěch nebo neúspěch, není dnes věcí jen podnikatele samého. Je to věcí i jiných členů lidské společnosti. Má na ní zájem např. věřitel, poněvadž dává podnikateli prostředky k podnikání, dodavatel, který prodává podateli věci nebo služby na úvěr, peněžní ústav, který podnikatele financuje, apod. Vidíme, že zájem o podnikatelovu činnost stále roste a že rozumětí podnikatelově činnosti potřebuje nejen podnikatel sám, nýbrž i zájemci jiní, jejichž okruh se stále zvětšuje. Skutečnosti právě uvedené vedly k napsání této knížky o podnikovém účetnictví, tj. o účelném zařízení, které číslem i slovem zachycuje a náležitě pořádá, co se děje v podniku a v jeho styku s vnějškem.*

Je patrné, že zájem dalších subjektů na informacích z podnikatelské činnosti není novinkou našich časů, ale že tento „veřejný zájem“ byl již v minulosti objeven a popsán. Je skutečnou otázkou, jak velký rozsah veřejného zájmu pro malé společnosti bude vymezen. Není asi nutné dosahovat v jejich účetnictví mezinárodní srovnatelnosti, ale odstranění povinnosti sestavit a zveřejnit účetní závěrku dle národních účetních standardů není vhodným krokem.

Těžko si lze představit, že návrh novely směrnice ukládá podnikateli vést záznamy, které evidují obchodní transakce a finanční situaci podniku, bez toho aby byla sestavena a zveřejněna účetní závěrka. Otázka sestavení účetní závěrky není jen administrativní povinností podnikatele, vyjadřuje také jeho odpovědnost. Dle obchodního práva platného v roce 1930 (Kubašta) ... *každý obchodník jest povinen vésti knihy, z nich by bylo lze úplně seznati jeho obchody a stav jeho jmění. Při započetí obchodu musí obchodník sestaviti inventář celého svého movitého i nemovitého jmění a učiniti rozvahu svých aktiv i pasív za účelem zjištění čistého jmění. Každý příští rok má sestaviti takový inventář a takovou bilanci svého jmění. Inventář a bilanci má obchodník podepsati, je-li více společníků osobně ručících, mají se podepsati všichni.*

Související výzkumy

Návrh novely směrnice vyvolal velký ohlas, který se promítl do řady odborných výzkumů. Podle Neag (2010, resp. Neag, aj., 2010) z výzkumu provedeného v Rumunsku vyplývá, že 60 % dotazovaných mikropodniků odpovědělo, že odstranění zákonného požadavku na sestavní účetní závěrky není dobrým řešením. Rozvaha a výkaz zisků a ztrát jsou důležitým zdrojem informací pro společnost bez ohledu na její velikost. Ve vztahu k bankám a obchodním partnerům respondenti vyzdvihli užitečnost finančních informací získaných z roční závěrky.

Dle výzkumu V ČR provedeného Hanuškovou (2011), pokud by u právnických osob odpadlo vedení účetnictví a bylo nahrazeno vedením daňové evidence, pak dle srovnatelné kategorie účetních služeb poskytovaných fyzickým osobám jsou úspory administrativních nákladů možné. Průzkum cen účetních služeb uvádí, že fyzické osoby, spadající do kategorie, mikropodniků, mohou platit externí účetní firmě běžně 19 500 – 26 000 Kč ročně za vedení účetnictví a vypracování účetní závěrky. Oproti tomu fyzické osoby provozující podnikatelskou činnost obdobné velikosti, které ze zákona mohou vést daňovou evidenci, dle ceníků účetních firem platí za vedení daňové evidence běžně 13 000 – 19 500 Kč ročně. Ve srovnání administrativních nákladů se tedy jedná o poměrně výrazné rozdíly. Jedná o rozdíly orientační, které nicméně napovídají, že určitá možnost administrativní úspory, skutečně existuje.

Stanoviska profesních organizací

ACCA je globálním sdružením zastřešujícím profesi účetních. Má 71 tis. členů v Evropě a celosvětově podporuje 122 tis. členů a 325 tis. studentů v jejich profesním růstu. 59 % všech členů pracuje v malých středních podnicích (SME) a proto jeho členové považují velmi na místě, aby komentovali Návrh novely evropské směrnice č. 78/660/EHS a 83/ 349/EHS. Shrnutí klíčových bodů stanoviska:

- ACCA vyzývá Komisi, aby stáhla svůj stávající návrh a znovu se vrátila k záměru komplexní revize 4. a 7. Směrnice. Osvobozením mikropodniků z působnosti čtvrté směrnice o právu obchodních společností nebude dosaženo stanoveného cíle, kterým je snížení administrativních nákladů.
- ACCA vítá „Plán evropské hospodářské obnovy“ v němž se Komise zavazuje ke snížení zátěže pro malé a střední podniky ale věří, že současný Návrh Komise, jehož cílem je nabídnout členským státům osvobození kategorie mikropodniků od účetních povinností neřeší tyto otázky.
- ACCA se domnívá, že vynětí mikrosubjektů z oblasti působnosti čtvrté směrnice přinese riziko nepříznivého vlivu na kvalitu, spolehlivost, srovnatelnost a dostupnost účetních informací.
- Všichni podnikatelé s cílem řídit a plánovat své záležitosti, potřebují efektivní vnitřní kontrolu a sumarizaci své finanční situace v podobě roční účetní závěrky. Je třeba také zdůraznit, že bez ohledu na právo společností, budou mikropodniky nadále sestavovat účetní výkazy pro daňové účely nebo pro poskytnutí informací věřitelům. Potenciální úspory, které by mohly být získány odstraněním této povinnosti sestavovat a zveřejňovat účetní závěrku z obchodního práva pak nedosáhnout plánované výše.
- Zrušení požadavku na sestavování účetní závěrky a její zveřejňování bude představovat odstranění finančních informací z veřejného dosahu a povede ke vzniku informační asymetrie mezi velkými a malými.

Podle EFA (Evropské federace účetních): *Tento návrh je krokem zpět od harmonizace účetních pravidel v Evropě a následně bude komplikovat podnikatelské prostředí. Vynětí více než 90 % subjektů z regulace představuje odstranění transparentnosti.* Stejný závěr zastává i ICEAW.

Daňové souvislosti

Většina mikropodniků má propojeno účetnictví s daňovými povinnostmi na dani z příjmů právnických osob. Má-li dojít ke skutečným úsporám administrativních nákladů, pak musí změny v účetních povinnostech být důsledně doprovázeny změnami daňových předpisů.

Z pohledu České republiky si lze jen stěží představit přechod společností s ručením omezeným do systému daňové evidence, tak aby jim skutečně nevznikla povinnost vést podvojný účetnictví. Návrh směrnice však jde jen do půlky cesty. Pokud budou společnosti povinny vést záznamy zobrazující jejich obchodní operace, a tyto záznamy budou v podvojném účetnictví, pak sestavení účetní závěrky je už jen logickým vyústěním celoročního procesu a není žádným velkým administrativním výdajem navíc. Pokud bude při sestavování daňového přiznání na daň z příjmu společnost vycházet ze zisku zjištěného z účetnictví, pak absence výkaz zisku a ztrát jako přílohy k daňovému přiznání nedává smysl.

Většina členských států EU mikropodnikům neposkytuje žádné úlevy v oblasti účetnictví ani v daních. Výjimkou je Lotyšsko, které zavedlo v roce 2010 absolutní zjednodušení všech účetních a daňových povinností pro mikropodniky a to v podobě daně z obrátu ve výši 9 %. Tato daň nahrazuje daň z příjmu podnikatele – fyzické osoby, platby na sociální zabezpečení, daň z příjmů zaměstnanců podnikatele, případně daň z příjmů právnické osoby, je-li mikropodnik společností s ručením omezeným. K tomuto zjednodušení v oblasti daní také přistupuje skutečnost, že tyto podniky nevedou účetnictví a nesestavují žádnou účetní závěrku. Povinná evidence se týká pouze obrátu a majetku. Za lotyšský mikropodnik může být považován individuální podnikatel, osoba provozující zemědělství či rybolov či společnost s ručením omezeným, kde společníci jsou jen fyzické osoby, které v této společnosti pracují a vykonávají funkci statutárního orgánu. Definice lotyšského mikropodniku dále obsahuje podmínku dosažení obrátu maximálně 100 000 Eur za rok (pokud bude obrát překročen, tak se překročení daní 20 %), maximální počet zaměstnanců za čtvrtletí 5 osob (pokud bude počet překročen, zvyšuje se daň 9 % o 2 % za každého zaměstnance), zaměstnanci mají měsíční příjem maximálně 720 Eur (přebytek nad tuto částku se daní 20 %). Při tomto systému musí mikropodnik uzavřít smlouvy se všemi zaměstnanci o tomto systému zdanění.

Tento přístup k mikropodnikům lze označit jako komplexní, protože sjednocuje přístup na úrovni obchodního práva, účetnictví i zdanění. Podnikateli je tedy kladena povinnost sledování příjmů (obratu), počtu zaměstnanců a vyplácených mezd.

Obchodně právní souvislosti

Roční účetní závěrka je nejen účetním dokumentem, který je dle českého práva zveřejňován uložením do Sbírký listin rejstříkového soudu, ale také podkladem, z něhož vycházejí nároky a práva společníky na výplatu podílů na zisku, výplatu vypořádacího podílu odcházejícímu společníkovi, rozdělování podílů na likvidačním zůstatku společníkům.

Pokud se tedy soustředíme pouze na výplatu podílu na zisku společníkům nelze aplikovat ustanovení českého obchodního zákoníku v oblasti rozdělování zisku či vlastního kapitálu bez existence rozvahy a z ní zjištěného vlastního kapitálu. Tato ustanovení mají svůj odraz ve Druhé směrnici č. 77/92/EHS, která byla do českého práva implementována i pro společnosti s ručením omezeným. Zde je v článku 15 uvedeno, že s výjimkou případů snížení upsaného základního kapitálu nesmí dojít k rozdělení akcionářům, pokud se ke dni skončení posledního účetního období vlastní kapitál (čistá aktiva) vyplývající z roční účetní závěrky společnosti nebo po tomto rozdělení se sníží pod výši upsaného základního kapitálu zvýšenou o rezervní fond, který nelze podle právních předpisů nebo stanov rozdělit.

Lze tedy uzavřít, že novinky spočívající v odstranění povinnosti sestavení účetní závěrky by musely být důsledně promítnuty do všech souvisejících oblastí. Lze si jen těžko představit úsporu nákladů, když jeden předpis povinnost zruší a druhý ji bude nadále obsahovat.

Kompromisní návrh v roce 2011

Rada Evropské unie ve dnech 30. – 31. května 2011 dosáhla politického kompromisu týkající se změn 4. Směrnice č. 78/660/EHS. Závěry dle zprávy Rady z května 2011 lze shrnout takto:

- Bude nově definována kategorie mikropodniku, který bude vyjmut z některých povinností stanovených směrnicí.
- Mikropodnikem se rozumí subjekt, který ke konci účetního období nedosáhl čistého obrátu 500 000 Eur, nepřesáhl bilanční sumu 250 000 Eur a nezaměstnával více než 10 zaměstnanců.
- Mikropodniky nadále budou účtovat o nákladech a výnosech týkajících se účetního roku bez ohledu na datum jejich zaplacení. Členské státy mohou povolit těmto subjektům výjimku z účtování o časovém rozlišení (náklady, výdaje, výnosy a příjmy příštích období) ovšem s výjimkou účtování o nákladech na suroviny a spotřební materiál, znehodnocení aktiv, nákladů na mzdy a daní. Tímto způsobem by mohla být snížena administrativní zátěž týkající se účtování o relativně malých částkách.
- Mikropodnik bude sestavovat výkaz zisků a ztrát, který bude obsahovat minimálně tyto položky, pokud pro ně bude mít náplň:
 - čistý obrat (výnosy),
 - ostatní příjmy,
 - náklady na suroviny a spotřební materiál,
 - náklady na zaměstnance,
 - úpravy hodnoty aktiv (snížení hodnoty aktiv),
 - ostatní náklady,
 - daň z příjmů,
 - zisk nebo ztráta.
- Tento mikropodnik bude sestavovat rozvahu ve zjednodušeném rozsahu.
- Členský stát může vyjmout mikropodnik z povinnosti sestavit přílohu dle článku 43 až 45 směrnice. Ovšem určité vybrané údaje bude nutno uvést v zápatí rozvahy. Jedná se zejména o zveřejnění poskytnutých záruk (pokud nejsou vykázány v rozvaze), metody oceňování, použité pro různé položky roční účetní závěrky a metody použité pro výpočet úprav hodnot. U položek roční účetní závěrky, které jsou nebo které byly původně vyjádřeny v cizí měně, musí být zveřejněny principy přepočtu použité k jejich vyjádření v místní měně. Dále bude nutno zveřejnit částku záloh a úvěrů poskytnutých členům správních, řídících či dozorčích orgánů s uvedením úrokové sazby, hlavních podmínek a veškerých dosud splacených částek, jakož i závazků přijatých v jejich prospěch formou záruk všeho druhu. Poslední povinností bude zveřejnění nabytí vlastních podílů či akcií.
- Členské státy budou oprávněny zprostit mikropodniky obecné povinnosti zveřejňovat účetní závěrku, za předpokladu, že údaje rozvahy budou odevzdány v souladu s vnitrostátním právem alespoň jednomu státnímu orgánu, který je postoupí do obchodního rejstříku.

- Cílem výjimky pro mikropodniky je tvoření jednoduchého prostředí pro finanční výkaznictví. Používání reálných hodnot k oceňování aktiv a závazků může mít za následek potřebu podrobného vysvětlení v příloze, jak byla reálná hodnota u některých položek stanovena. Vzhledem k omezení rozsahu přílohy, by uživatelé účetních výkazů nemuseli získat informace, zda byla reálná hodnota v rozvaze použita. Pro poskytnutí jistoty uživatelům mohou členské státy nařídit, že mikropodniky nebudou používat reálnou hodnotu při sestavování svých účetních závěrek. Mikropodniky, které si budou přát či potřebovat používat reálnou hodnotu budou tak moci učinit za pomoci jiných režimů dle směrnice, pokud tak členský stát povoluje či vyžaduje.

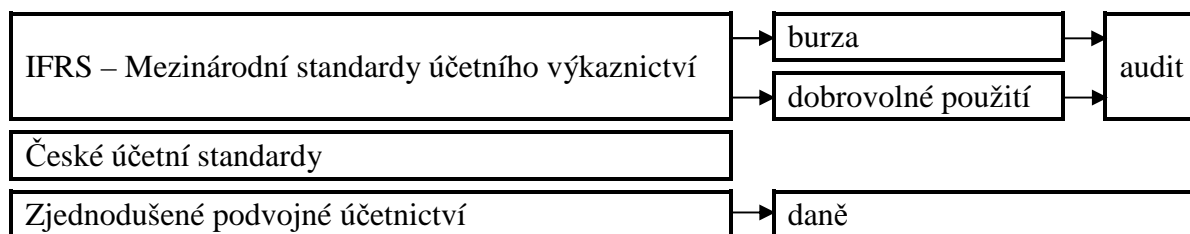
Ve srovnání s původním návrhem Komise z 26. února 2009, dohodnuté kompromisy jsou velmi skromné. Původní návrh obsahoval nejen dvojnásobné limity v obratu a bilanční sumě, přepokládal také kompletní vyjmutí mikropodniků z regulace účetnictví na úrovni EU. To však bylo kritizováno organizacemi účetních, daňových poradců, které argumentovaly, že očekávaná zjednodušení a úspory nákladů byly přehnané, pokud by nadále zůstala povinnost mikropodnikům používat účetní údaje pro další účely jako je statistika a daň.

Pokud se Česká republika rozhodne následovat navrhované změny směrnice, bylo by možno dosáhnout příjemné změny účetního prostředí pro mikropodniky.

Možná kombinace účetních systémů v ČR

Po poslední novele zákona o účetnictví, která vstoupila v platnost k 1. 1. 2011 a přinesla možnost širšího používání mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) pro společnosti, jejichž cenné papíry nejsou obchodovány na veřejných trzích a pokud by bylo zavedeno zjednodušené podvojně účetnictví pro podnikatele, bylo by možno účetní jednotky rozdělit do skupin, tak jak uvádí Obr 2.

Obr. 2: Možná struktura účetních jednotek v České republice

Zdroj: volně upraveno dle Mejzlík (2006, s. 144).

Velké podniky, jejichž cenné papíry jsou obchodovány na burzách. Tyto podniky musí použít jak pro účtování, tak pro vykazování IFRS. Tyto společnosti potřebují získat také údaje z účetnictví dle českých předpisů (např. pro daňové účely, což pro ně znamená mnohdy vedení dvou okruhů účetnictví).

Novou skupinou jsou podniky s nevymezenou velikostí, které však patří do konsolidačního celku, který sestavuje účetní závěrku dle IFRS. Tyto podniky získaly počínaje datem 1. 1. 2011 možnost sestavovat své individuální účetní závěrky dle IFRS. Nadále však mohou používat české účetní předpisy, mají možnost volby. Tato skupina podniků podléhá také zpravidla povinnému auditu účetní závěrky.

České střední a malé podniky, které nemají povinnost sestavovat konsolidovanou účetní závěrku, budou nadále postupovat v souladu s českými účetními předpisy. Pro ně musí existovat české účetní standardy pokrývající předmět účetnictví, takový jaký známe.

Novou skupinou by mohly být mikropodniky, které by vedly zjednodušené podvojně účetnictví. Tento systém by bylo vhodné pro české podnikatelské subjekty nově vydefinovat. Jeho současné vymezení v zákoně o účetnictví je spíše matoucí a pro podnikatele nedostatečné. Tyto podniky jsou z hlediska regulace účetnictví nezajímavé, jejich účetní závěrky nejsou auditované ani zveřejňované, protože na tom není v jejich případě veřejný zájem (Mejzlík, 2006, s. 144).

Závěr

Účetní regulace malých a středních podniků včetně účetní regulace mikropodniků na národní úrovni má možnost dosáhnout optimálních výsledků, tedy najít správnou míru mezi účetními povinnostmi subjektů a využitím účetních informací pro uživatele. Je pravdou, že národní regulátor nejlépe posoudí, jaké prahové hodnoty mohou lépe vystihnout kategorii mikropodniku na lokální úrovni. Těžko si lze představit vedení účetnictví bez následného sestavení a zveřejnění účetní závěrky. Těžiště národní regulace spočívá právě v míře detailnosti účetní závěrky, v požadavcích na zveřejnění dalších informací, ve stanovení závazné struktury přílohy, atd.

Kompromisní návrh směrnice směřuje správným směrem a v České republice by tedy mohlo dojít ke změnám v podnikatelském účetnictví, které je již řadu let stranou zájmu regulátora – Ministerstva financí ČR.

Literatura

- [1] Bertoni, M. – De Rosa, B. (2010): *The Evolution of Financial Reporting for Private Entities in the European Union*. [on-line], New York, Social Science Research Network, c2010, [cit. 14. 9. 2011], <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1536065>.
- [2] EC (2011): *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 78/660/EEC on the Annual Accounts of Certain Types of Companies*. [on-line], Brussels, European Union, c2011, [cit. 14. 9. 2011], <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10642.en11.pdf>>.
- [3] CSES (2010): *Simplification and modernisation of accounting rules 4th Company Law Directive. European Business Test Panel*. [on-line], Otford, Centre of Strategy and Evaluation Source, c2010, [cit. 14. 9. 2011], <http://ec.europa.eu/yourvoice/ebtp/consultations/2010/4th_company_law_directive/report_en.pdf>.
- [4] Fiala, J. (1945): *Podnikové účetnictví*. Praha, Orbis, 1945.
- [5] Haller, A. – Eierle, B. (2004): *The Adaptation of German Accounting Rules to IFRS: A Legislative Balance Act*. Accounting in Europe, 2004, roč. 1, č. 1, s. 27-50.
- [6] Hanušková, K. (2011): *Analýza potenciálního dopadu deregulace účetnictví v EU na administrativní náklady mikropodniků v ČR*. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011, Diplomová práce.

- [7] Kubašta, V. (1930): *Obchodní a kancelářská praktická příručka pro každého*. Praha, Vydavatelství „Praktických příruček“, vlastní náklad, 1930.
- [8] Mejzlík, L. (2006): *Účetní informační systémy – Využití informačních a komunikačních technologií v účetnictví*. Praha, Oeconomica, 2006.
- [9] Mejzlík, L. – Žárová, M. (2009): *Have IFRS Positive Impact on the Regulatory Accounting System in Continental European Countries?* European Financial and Accounting Journal, 2009, roč. 5, č. 4, s. 5-24. Müllerová, L. – Paseková, M. – Hýblová, E. (2010): *Analýza vývoje účetnictví a výkaznictví malých a středních podniků*. Český finanční a účetní časopis, 2010, roč. 5, č. 1, s. 20-36.
- [10] Neag, R. (2010): *IFRS for SMEs are an Accounting Solution for SMEs and Micro-entities?* [on-line] In: Kallel, A. – Hassairi, A. – Bulucea, C. A. – Mastorakis, N. (eds.): *2nd World Multiconference on Applied Economics, Business and Development (AEBD '10)*. Port El Kantaoui, WSEAS, c2010, [cit. 14. 9. 2011], <<http://www.wseas.us/e-library/conferences/2010/Tunisia/AEBD/AEBD-30.pdf>>.
- [11] Neag, R. – Pascan, I. D. – Masca, E. – Stefan, B. A. (2010): *The Implication of the Accounting Profession in the Accounting Regulation for “Micro-Entities”*. The Annals of the Stefan cel Mare, University of Suceava. Fascicle of The Faculty of Economics and Public Administration, 2010, roč. 10, zvláštní číslo, s. 260-267.
- [12] Nobes, C. (2010): *On Researching into the Use of IFRS by Private Entities in Europe*. Accounting in Europe, 2010, roč. 7, č. 2, s. 213-226.
- [13] Žárová, M. (2009): *Dopad směrnice ES na vykazování účetních informací pro malé a střední podniky*. Český finanční a účetní časopis, 2009, roč. 4, č. 3, s. 73–77.

Regulace účetnictví mikropodniků na rozcestí

Jana Skálová

ABSTRAKT

Stále více pozornosti je věnováno malým a středním podnikům, které představují více než 95 % všech podnikatelských subjektů. Evropská unie se dlouhodobě snaží o snížení administrativních nákladů těchto subjektů. Regulace podnikatelského účetnictví v Evropě se v roce 2009 dostala opět do středu pozornosti. Důvodem pro to byly tři významné události, které se v tomto roce odehrály. Nejvíce pozornosti na sebe strhlo zveřejnění návrhu novely čtvrté směrnice, aby členské státy měly možnost vyjmout mikrosubyjekty z působnosti směrnice, a tedy z požadavků na finanční výkaznictví. Druhým pak bylo zveřejnění mezinárodního účetního standardu pro malé a střední účetní jednotky (dále také označován „IFRS pro SME“), který byl po několikaletém úsilí IASB dokončen. Třetí v řadě a v podstatě odsunuta do pozadí je aktivita Evropská komise k celkové revizi čtvrté a sedmé směrnice upravujícím obchodní právo, tedy přesněji individuální a konsolidované účetní závěrky, s cílem zjednodušit je pro malé a střední podniky.

Klíčová slova: IFRS pro SME; Mikropodniky; Účetní závěrka; Směrnice 78/660/EHS.

Accounting Regulation of Micro-entities at a Crossroads

ABSTRACT

More attention has been paid lately to small and medium companies as they represent more than 95% of all business subjects of the national economy of each country. The European Union is pursuing activities in order to reduce costs for those companies, related to fulfilling of administrative duties. Special group of micro entities has been defined as a result of these efforts. The European Commission suggests giving to micro entities an exception from the current rules of financial reporting of the EU. Legislative Resolution of the European Parliament dated 10 March 2010 about proposal of the Directive amending the Council Directive 78/660/ECC about annual financial statements of some forms of companies, in particular micro entities, was published in the Official Reports of the EU in the Czech language version on 22 December 2010.

The IASB issued in July 2009 the new standard “IFRS for small and medium-sized entities (SMEs). The new IFRS for SMEs pose some questions about the consequences of their applications, especially in the EU. In many Continental European countries individual financial statements serve not only information purposes, but are also relevant in the determination of taxable and distributable income.

Key words: IFRS for SMEs; Micro-entities; Annual account; Directive 78/660/ECC.

JEL classification: M41.